

Проте, максими, які складають зазначені принципи кооперації та ввічливості, «не здатні повністю гарантувати стійкість контакту, тим більш – успішне завершення комунікативного акту» [5:124].

Таким чином, до комунікативних максимум успішності відносяться постулати Г. П. Грайса та принцип ввічливості Дж. Лича. Порухення зазначених принципів характерно для мовлення політиків, що створює певні перешкоди у досягненні комунікативної мети, а отже і успішного перебігу інтеракції.

Перспективи дослідження вбачаються у подальшому аналізі факторів успішності політичного дискурсу, оскільки зазначена проблематика потребує комплексного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Белова А.Д.* Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы // *Культура народов Причерноморья.* - 2002. - № 29. - С.17-23.
2. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
3. *Шейгал Е.И.* Семиотика политического дискурса. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326с.
4. *Грайс Г.П.* Логика и речевое общение // *Новое в зарубежной лингвистике.* – М.: Прогресс, 1985. – Вып. 16. *Лингвистическая прагматика.* – С.217–237.
5. *Клюев Е.В.* Речевая коммуникация. – М.: ПРИОР, 1998. – 224с.
6. *Weigand E.* Misunderstanding: The Standard Case // *Journal of Pragmatics.* – 1999. – Vol.7, №2. – P. 763 – 785.
7. *Цурикова Л.В.* Прагматика вежливости в межкультурной коммуникации и проблемы перевода. – Перевод: язык и культура: Материалы международной научной конференции. – Вып. 4. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 147 – 150.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. <http://hotline.net.ua/content/view/11478/3/>.
9. <http://svobodaslova.ictv.ua/ukr/catalog/2009-02-16/text304.html>.
10. <http://svobodaslova.ictv.ua/ukr/catalog/2008-09-08/text264.html>.
11. <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/0901/18/sotu.01.html>.
12. <http://svobodaslova.ictv.ua/ukr/catalog/2009-02-23/text306.html>.
13. <http://campaignstops.blogs.nytimes.com/2008/09/16/the-politics-of-lying/?scp=27&sq=politicians%20about%20politicians&st=cse>.
14. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/04/20050404.html>.

ТРОЦЬ О.В.

Київський національний лінгвістичний університет

ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИЙ КОНЦЕПТ ДОЛЯ (WYRD/ÖRLÖG) У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ВІД ЯЗИЧНИЦТВА ДО ХРИСТІЯНСТВА: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Статтю присвячено дослідженню давньогерманського концепту ДОЛЯ у перехідний період від язичництва до християнства з урахуванням історико-культурних особливостей германських етносів VIII–XIII ст. З наверненням германців у християнство уявлення про долю поступово трансформуються, що підтверджується відповідним мовним матеріалом. У давніх манускриптах паралельно вживаються слова на позначення язичницьких уявлень та християнських вірувань.

Ключові слова: доля, германо-скандинавська міфологія, Норни, християнський теїзм, міфопоетична свідомість, Раннє Середньовіччя.

Стаття посвячена дослідженню древнегерманського концепту СУДЬБА в перехідний період від язичества до християнства з урахуванням історико-культурних особливостей германських етносів VIII–XIII ст. Після християнізації германців представлення про долю поступово трансформуються, що підтверджується відповідним мовним матеріалом. В старих рукописах паралельно використовуються слова, які позначають язичеські представлення і християнські віровання.

Ключевые слова: судьба, германо-скандинавская мифология, Норны, христианский теизм, мифопоэтическое сознание, Раннее Средневековье.

The article focuses on the analysis of the Old Germanic concept FATE in the evolution period from Paganism to Christianity (8–13th centuries) viewed from historic-cultural perspective. Following Christianization the Germanic pagan beliefs were gradually transformed, this phenomenon being proved in the relevant Old Germanic manuscripts where words denoting pagan beliefs were used alongside with the words for Christian notions.

Key words: fate, Germanic and Scandinavian mythology, Norns, Christian theism, mythopoetic way of thinking, The Early Middle Ages.

Актуальність статті визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій на вивчення культурних концептів з урахуванням історичних умов розвитку певного етносу.

Метою даної статті є аналіз давньогерманського концепту ДОЛЯ у період навернення германців у християнство з урахуванням історичних умов германської культури VIII–XIII ст.

Об'єктом дослідження в даній статті є концепт ДОЛЯ у давньогерманських мовах.

Предметом вивчення є лексичні засоби вербалізації концепту ДОЛЯ у давньогерманських текстах.

Матеріалом даної статті слугували текстові фрагменти, виділені з давньогерманських писемних пам'яток.

Для давніх германців концепт ДОЛЯ був одним із ключових складників їхньої мовної картини світу. Це пояснює незмінний інтерес до цього концепту та численні лінгвістичні дискусії стосовно його вербалізації [1; 2; 3; 4]. Слід визнати, що хоч концепт ДОЛЯ отримав докладне висвітлення на матеріалі германських мов, проте в історичній германістиці залишається чимало лакун щодо мовної інтерпретації цього культурологічного явища, у тому числі у період навернення германців у християнство.

У германо-скандинавській міфології детермінантами майбутнього спочатку виступали Норни – скандинавські богині долі. Згодом християнським теїзмом було кинуте виклик язичницькому культу долі,

відповідно світовий процес почали розуміти як відкритий діалог творця та його творіння. Внаслідок цього функцію визначення майбутнього, – долі, почав виконувати єдиний і могутній християнський Бог. Але нова релігія не могла відразу усунути давні уявлення, і тому свідомість давньогерманських спільнот зазнавала поступової трансформації – християнські догми нашаровувалися на давні язичницькі вірування.

Одним з перших імпульсів, що поклав початок еволюції поглядів у цьому напрямі, був біблійний міф про створення світу. Цей міф дозволяв говорити про нові акти творчості, що мали космічні масштаби. Світ почали розуміти як послідовне впровадження творчої програми, цей міф надавав думкам людини креаціоністську і разом з тим есхатологічну спрямованість. Творчий акт був скерований на поліпшення умов земного існування людини (і всього живого на землі). Концепція часових циклів, вічного повернення "на круги своя" поступилася місцем лінійному часу. Рух по колу та разом з ним постійне повторення міфологічних архетипів змінився рухом уперед, у майбутнє, що обіцяло нові, невідомі форми життя. Час вийшов з-під влади метафори кола, яка свого часу викликала асоціації з безвихіддям. Члени християнських громад прагнули цілковитого оновлення та вважали себе "новими" людьми, які прямували до "оновленого" життя [1: 721–725].

З іншого боку, процес навернення давніх германців у християнство відбувався повільно через певні історичні умови їхнього розвитку. Підтвердження цьому знаходимо у трактаті англійського короля Альфреда "De falsis deis" (IX ст.), де згадуються навали скандинавів, які відновлювали язичницькі культи Одіна, Тора та "безсоромної богині" Фрейї. Вони приносили з собою розповіді про жорстоких чудовиськ, про богів та про фатальний катаклізм, який спіткає не тільки людей, а й богів (пор.: див.-ісл. *Ragnarök* "загибель богів"). У першій частині своєї "Ecclesiastical History" Беда Високошанований розповідає про навернення германців у християнство. Для нього, так само як і для британського історика Гільди (*Gildas*) (VI ст.), на твори якого він посилається, англійці та сакси були запрошені у середині V ст. до Британії в якості римсько-британських найманців, які згодом виступили проти своїх господарів. Беда Високошанований пише про них, як про язичницьких завойовників, про ворогів [5: 126].

Християнські уявлення суттєво відрізнялися від язичницьких, тому місіонерам нової віри доводилося бути обережними та терплячими під час навернення до своєї релігії. Язичники зазвичай приносили жертви біля вівтарів; цей ритуал не мав нічого спільного з тим, що відбувалося у християнських храмах, де християни молилися єдиному Богу. Наразі невідомо, чи виділялися з-поміж них служителі на зразок християнських священиків, які б проповідували їхні вірування. Відомо тільки те, що в основному це були чаклуни, шамани – жінки або чоловіки, які лікували та пророкували майбутнє.

Отже батькам церкви доводилося керуватися ліберальними принципами у наверненні до християнства. Підтвердженням цього слугує вислів св. Григорія про те, що той, хто хоче дістатися вершини гори, може досягти цього, просуваючись крок за кроком, а не одним стрибком. У своєму посланні архієпископу Кентерберійському Мелітусу Папа Григорій I рекомендував англійському духовництву обачно виконувати свою місію і не намагатися одним ударом покінчити з язичництвом. Він радив не знищувати каплиць, а позбавитися тільки язичницьких ідолів: якщо окропити давні святилища святою водою, то їх можна використовувати для нових цілей, помістивши усередину християнські вівтарі та мощі святих, щоб нововірці могли у знайомих та звичних для них місцях перейти від старих вірувань до істинної релігії [3: 44–46]. Певний час у Британії навіть продовжувалися язичницькі обряди жертвопринесення худоби, а неминуче при цьому кровопускання священики подавали в контексті жертвності святих мучеників або іншої клерикальної тематики. Культ водограїв або джерел прирівнювався до обожнювання Діви Марії, хоч та не входила до пантеону германських язичницьких богів. На зміну богам та ельфам прийшли ангели та демони, язичницькі амулети перетворилися на хрестоподібні. Замість того, щоб класти коштовні речі до могильників, давнім германцям пропонували приносити ці ж самі речі, але у вигляді милостині в спеціальне місце, яке отримало назву "церква" [5: 127–130].

В окремих випадках церква також знаходила розумне пояснення і для здійснення поховальних ритуалів за прадавнім звичаєм. Наприклад, у похованні св. Кутберта (помер у 687 р., розкопки проводилися у 1104, 1539 та 1827 рр.) були знайдені гребінець, металевий диск, золота чаша і золотий пекторальний хрест, усіяний гранатами [6: 153]. Золотий "молоточок Тора" – символ язичництва, знайдений у Сигтуні, місті, яке після Бірки стало центром торгівлі на озері Меларен, був виготовлений

у тій самій техніці філіграні, що й маленьке розп'яття з Бірки. Ці артефакти засвідчують, що навіть у торгових поселеннях співіснували символи язичництва та християнства [7: 161].

Ще довгий час, навіть після згорання місіонерської діяльності, духовенство стикалося зі стійкими залишками язичництва, яких воно дедалі наполегливіше намагалось позбутися. Про заходи, спрямовані на викорінення язичництва говорять ухвали церковних соборів, папські послання та декретації, кодекси зібрань церковних покаянь. У цьому контексті заслуговує на особливу увагу "Перелік марновірств та язичницьких звичаїв", в якому стисло перелічено різні форми народних вірувань та обрядів, що переслідувалися церквою. Цей перелік було складено у Франкській державі у VIII ст. Але попри всі ці заходи церкви все одно доводилося ще довгий час рахуватися з язичницькими традиціями. Абатиса Марксуїта, засновниця одного з вестфальських монастирів, приблизно 939 р. дозволила своїм парафіянам щороку на Трійцю влаштовувати процесії, що замінили язичницький обхід полів. У такий спосіб колишній язичницький обряд було збережено, але видозмінено і наближено до християнського.

Як результат синтезу старих та нових уявлень в ісландських пам'ятках згадуються люди "мішаної віри". Вони ходили до церкви та поклонялися Христу, але у вирішальні моменти свого життя, коли виникала необхідність закликати на допомогу вищі сили, зверталися до язичницького бога Тора та відповідних магічних засобів [3: 44–46].

На мовному рівні підтвердженням співіснування у давньогерманському суспільстві двох антагоністичних сил є вживання у текстах поряд з давньоанглійським іменником *wyrd* "доля, фатум" (двн.-сакс. *wurd*, двн.-в.-нім. *wurt*) давньоанглійського іменника *metod* "творець, Бог; доля" (двн.-ісл. *miotuthr*, двн.-сакс. *metod*).

Про підпорядкування долі Божій волі можливо говорити тільки після християнізації германців, але, як уже зазначалося, еволюційний процес переходу від однієї релігії до іншої відбувався досить повільно. Показовим при цьому є приклад з давньоанглійської пам'ятки "Beowulf", де, з одного боку, ці дві сили (доля та християнський Бог) співіснують самостійно, жодна з них не підпорядкована іншій:

Swa mæg unfæge eaðe gedigan || wean ond wræcsið, se ðe waldendes || hylde gehealdeþ (Beowulf, p. 2291) – "Уникнути лиха та вигнання може легко тільки той, хто не приречений долею померти та користується милістю Божою".

Проте, з іншого боку, у цій самій пам'ятці ми знаходимо рядки, які постулюють цілком протилежне:

fah miclan domes, | hu him scir metod scrifan wille (Beowulf, р. 978 – 979) – "таку долю призначив йому Бог".

Таким чином, можна припустити, що на той час така ж сама невизначеність з поняттями, такий самий хаос був притаманний і свідомості давніх германців. Вони ще не визначилися остаточно з тим, хто має абсолютну владу над їхнім життям та кому слід коритися.

У християнсько-орієнтованій давньоанглійській пам'ятці "Genesis" вже ролі між Богом та долею остаточно визначені. Цей твір являє собою не прямий переклад "Старого Завіту" на давньоанглійську мову, а поетичний текст, в якому давній поет синтезував біблійні мотиви на тлі культурних паралелей германського середньовіччя. У цьому тексті також вживається двн.-англ. лексема *wyrd*, але вона вже втратила значення "самостійної сили, що визначає тривалість життя", і набула нового, еволюціонованого значення, а саме "долі" як Божої волі, пор.:

Nu sceal heard and steap || on þam wicum | wyrde bidan, || drihtnes domes, hwonne dogora rim, || woruld gewite. | þæt is wundra sum (Genesis, р. 2570–2574) – "Високо у тій частині землі вона має чекати своєї долі, яку їй призначив Бог, доки не вийде час та земля не зникне".

Нові відтінки у трактуванні долі з поширенням християнства ми зустрічаємо також і у скандинавських пам'ятках. Наприклад, у сазі "Ólafs saga ins helga" ідея долі, вербалізована двн.-ісл. іменником *Hamingja*, вживається у зв'язку з іменем християнського Бога, набуваючи у такий спосіб нового значення. Іменник *Hamingja* частково втрачає своє самостійне значення "удачі, доброї долі" та перетворюється на Боже благословення, виконуючи функцію Божого передбачення.

Цікавою у цьому контексті є апеляція не тільки до семантики слів на позначення давньогерманського концепту WYRD/ÖRLÖG або християнського Бога, а також і до семантики слів на позначення понять, що мають безпосереднє відношення до розглядуваної нами проблематики. Наприклад, звернімося до давньоісландського дієслова *trúa* "вірити", яке з навершенням у християнство набуває нового, релігійного значення. Віра у християнському розумінні означає пасивну відданість віруючого всемогутньому Богу та сподівання на його милість. За язичницьких уявлень це дієслово не мало значення "вірити"

у тому сенсі, яке це слово набуло під впливом християнства, – воно означало "довіру, прихильність, вірність". Арнльот у сазі "Ólafs saga ins helga" (гл. 215) говорить конунгу Олаву Харальдсону перед битвою: "Тепер я, скоріш за все, схильний вірити в тебе, государю", та виражає у такий спосіб свій намір битися на його боці. Арнльот вірить у силу та удачу (= добру долю) конунга; а віра в конунга передбачає бажання розділити з ним його долю та активність, стимульовану усвідомленням свого долучення до цієї удачі [8: 147].

На підтвердження тези про інтеграцію двох антагоністичних світів ми вважаємо за доцільне також звернутися і до корпусу римованих давньогерманських замовлянь (IX – XI ст.) – фольклорного жанру, близького до ритуалу, які виразно відображають ситуацію зміни двох світосприйняттів. Цей тип пам'яток заслуговує на спеціальну увагу насамперед через його унікальну в західногерманській літературі архаїчність, яка відповідає міфопоетичній свідомості германців. Специфіка жанру полягає, перш за все, у здійсненні магічної процедури шляхом проголошення формального за своєю структурою тексту. Фіксовану композицію замовляння переважно складають прості й складні речення, які можуть містити прохання, побажання адресату, яким є Бог або інша надприродна сила, а також прокляття, що передається засобами імперативної форми дієслова з відповідними аргументами або субститута індикативної форми, двочленними реченнями із суб'єктом, актуалізованим прономінальними елементами, дієсловом в оптативі тощо [6: 230]. Використання саме таких конструкцій пояснюється прагматичною спрямованістю замовляння, його орієнтацією на досягнення негайного результату, розуміння тотожності слова і діла, що характерне для образно-просторового типу мислення [4: 4]. Таким чином, на прикладі давньогерманських замовлянь можна також говорити про інтерференцію язичницьких та християнських уявлень. Давньогерманський герой найчастіше звертається до християнського Бога у своїх проханнях (= християнські мотиви), але, з іншого боку, він використовує при цьому магічну силу слова, що є характерною ознакою язичницького типу світосприйняття. Наприклад:

ne me mere ne gemyrre, ne me maga ne geswence, | ne me næfre on minum feore forth ne gewurpe, | ac gehæle me ælmihtig (A Journey Charm, p. 8–10) – "нехай мені нічні страхи не заважатимуть, живіт не

мучитиме, нехай у моєму житті не буде страху і нехай береже мене Господь".

Вживання такого типу конструкцій пояснюється сліпою магичною вірою в те, що щойно проголошено текст, як здійсниться бажання суб'єкта. Ще раз наголосимо, що уявлення про магію слова і тексту пов'язані саме з язичницькими віруваннями. Саме вони формували свідомість давніх германців ще довго після навернення їх у християнство [6: 230]. Адже слово для давніх германців мало магичну силу: добре слово позитивно впливало на того, кому воно було адресоване, тоді як зле могло завдати великої шкоди. Давні германські автори були свідомі того, що обрана ними поетична форма вимагає особливого вміння зашифрувати зміст певними фразеологічними засобами і в той же час впливати на події, людей, наприклад, славити хвалебною піснею або ганьбити нищівними віршами. Свого часу російський філософ П. О. Флоренський писав, що віра у магичну силу слова протягом віків і тисячоліть складала загальне надбання різних народів, і навряд чи можна знайти хоча б один народ, який хоча б в один час свого історичного розвитку не мав би найщирішої віри у магичну владу слова [9: 253].

Посилаючись на викладений нами матеріал, ми можемо стверджувати, що у свідомості давніх германців у період Раннього Середньовіччя виявлявся стійким вплив старих язичницьких вірувань на нові християнські, а ті уявлення, що збереглися і після християнізації, набули іншого забарвлення. Проте віра в долю настільки глибоко вкоренилася у свідомості германських етносів, що вона не була витіснена новою релігійною системою, а лише отримала новий статус – залежної від волі Бога сили.

Перспективним вважаємо подальше вивчення концепту ДОЛЯ у порівняльно-історичному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Арутюнова Н. Д.* Язык и мир человека / Нина Давыдовна Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.
2. *Ганина Н. А.* Валькирия : к генезису мифа и специфике древнегерманских ареальных традиций / Наталия Александровна Ганина // Мифологема женщины-судьбы у древних кельтов и германцев. – М. : Индрик, 2005. – С. 104–118.
3. *Гуревич А. Я.* Средневековый мир : культура безмолвствующего большинства / Арон Яковлевич Гуревич. – М. : Искусство, 1990 – 396 с.
4. *Топорова Т. В.* Язык и стиль древнегерманских заговоров / Татьяна Владимировна Топорова. – М. : Эдиториал УРСС, 1996. – 214 с.
5. *Niles Jh. D.* Pagan survivals and popular belief / John Niles // Old English Literature. – Oxford : Oxford University Press. – 1991. – P. 126–141.
6. *Буніятова І. Р.* Еволюція гіпотаксису в германських мовах / Ізабелла Рафаїлівна Буніятова. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 327 с.
7. *Мельникова Е. А.* Скандинавские рунические надписи : Новые находки и интерпретации. Тексты, перевод, комментарий / Елена Анатольевна Мельникова. – М. : Восточная литература, 2001. – 496 с.
8. *Гуревич А. Я.* История – нескончаемый миф / Арон Яковлевич Гуревич. – М., 2005. – 889 с.
9. *Флоренский П. А.* У водоразделов мысли / Павел Александрович Флоренский. – М. : Изд-во "Правда", 1990. – Т. 2. – 447 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Beowulf* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heorot.dk/beowulf-rede-text.html#fp>.
2. *Genesis* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.georgetown.edu/labyrinth/library/oe/texts/a1.1.html>.
3. *A Journey Charm* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.northvegr.org/lore/anglosaxon_corp/346.php.

ТУРЧИН В.В.

Івано-Франківський національний університет ім. В. Стефаника

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Сучасний німецький медіадискурс постійно поповнюється лексичними інноваціями – німецькими композитами-неологізмами та афіксальним словотвором. Значного поширення набувають змішані неологізми-композити, а також неасимільовані англійські запозичення, які застосовуються переважно з прагматичною метою.

Ключові слова: медіадискурс, лексичні інновації, неологізми, композити-неологізми, афіксальний словотвір, конотація, прагматичні аспекти, масова комунікація, семантичні перетворення, метафоризація.

Современный немецкий медиадискурс постоянно пополняется лексическими инновациями – немецкими композитами-неологизмами и аффиксальным словообразованием. Особое распространение имеют смешанные неологизмы-композиты, а также неассимилированные английские заимствования, которые преимущественно употребляются с прагматической целью.

Ключевые слова: медиадискурс, лексические инновации, неологизмы, композиты-неологизмы, аффиксальное словообразование, коннотация, прагматические аспекты, массовая коммуникация, семантические преобразования, метафоризация.

Modern German media discourse is constantly enriched by lexical innovations – German composite neologisms and affixal word composition. A mixed type of composite neologisms and also non-assimilated English loan words are widely spread and mainly used as pragmatic units.

Key words: mass media discourse, lexical innovations, neologisms, composite neologisms, affixation, connotation, pragmatic aspects, mass communication, semantic modifications, metaphorization.

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Виникнення нових лексичних інновацій – складний, багатоаспектний процес, який свідчить про динаміку розвитку мови, необхідною умовою якої є її безперервне поповнення новими одиницями. Сучасні лінгвісти трактують неологізацію не лише як процес появи нових слів, але як і явище, що включає запозичення, семантичні трансформації слів, а також утворення, наприклад, композит, та стійких словосполучень, що і становить **актуальність** дослідження. **Предметом** дослідження є сучасний німецький медіадискурс. Важливим аспектом дослідження неологізмів є аналіз